

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертационния труд
на Екатерина Иванова Михайлова
на тема **“Роля на държавния глава в законодателния процес. Преглед на българските конституционни модели”**

за присъждане на образователна и научна степен „Доктор” по професионално направление:

3.3. Политически науки, специалност Политология шифър 05.11.02

от доц. д-р Румяна Коларова, катедра „Политология“, Философски факултет, СУ „Св. Климонт Охридски“

Общи данни по процедурата Дисертационният труд е с обем 347 стандартни страници, разделен на увод, пет глави, заключение и приложения. Научният апарат съдържа над 130 източника, повече от половината от които са документи (стенографки протоколи, актове на Конституционния съд, тронни слова и обръщения). Източниците са пълноценно използвани в текста, като впечатлява добрият баланс между позоваване на научни изследвания и аргументирани в тях оценки и на документи, който последователно е поддържан при анализа на качествено различни периоди от институционалното развитие на българската държавност. Цитираната научна литература е не само релевантна за темата, но и силно фокусирана върху специфичната проблемна област, разглеждана в дисертацията. Зрялостта на подхода проличава в отказа от позоваване на общотеоретични изследвания, които въвеждат в проблематиката на законодателния процес, както и от обзор и анализ на общотеоретичните дебати за ролята и значението на държавния глава. Безспорно това е много адекватно решение, наложено от изследователският обхват – анализира е твърде дълъг исторически период, през който има няколко радикални промени на политическия режим и на институционалната уредба на България.

Дисертационният труд напълно отговаря на нормативните изисквания за придобиване на научната и образователна степен „доктор“, тъй като безспорно (1) показва, че кандидатът притежава задълбочени теоретични знания и способност за самостоятелно научно изследване; (2) съдържа, както научни, така и научно-приложни резултати, които представляват оригинален принос.

Значимост на изследвания проблем – темата безспорно е дисертабилна, но тази тематика изкушава с богатството си от проблеми и изследователски подходи, които дават възможност както за фокусиране върху отделен елемент от законодателния процес, така и върху отделен аспект от взаимодействието между държавния глава и парламента. Екатерина Михайлова е дефинирала изследователския си проблем, по начин, който се отличава със своята синтетичност. Когато се анализира ролята на държавния глава в законодателния процес може да се оценят не само различните аспекти на взаимодействието между държавен глава и парламент, или да се анализират взаимоотношенията на държавния глава с изпълнителната власт при определянето на стратегическите приоритети на управлението, но също така може да се оцени как и доколко в парламента съществува продуктивен дебат и опозиция, доколко действат ефективни механизми на парламентарен контрол и контрол за конституционност, как се гарантира устойчивостта на правителството и режима на управление при извънредни обстоятелства. Екатерина Михайлова успешно показва как на целия този кръг въпроси не само може да бъдат дадени отговори чрез анализа на ролята на държавния глава в законодателния процес, но и как тази роля има ключово, централно значение. Това е постигнато защото г-жа Михайлова изследва ролята на държавния глава като специфичен „срез“ на „възел“ от отношения и взаимодействия. (2) Впечатлява подходът към

изследователският проблем – ясното дефиниране на основни характеристики, чрез които се анализира ролята на държавния глава, търсенето на приемственост, открояването на съществените различия. Дисертантката не се е загубила в сложният лабиринт от норми и практики, от уникални обстоятелства, от впечатляващи с характера и присъствието си личности. Безспорно институцията на държавния глава е силно персонифицирана, но Михайлова търси и намира институционалната рамка. Безспорно анализираният период е не само дълъг и белязан с радикални политически и конституционни промени, но също така богат на драматични събития, в които държавният глава е обречен да има ключово място. Анализът на Екатерина Михайлова дава нов прочит на тези процеси, чрез точно и ясно дефиниран изследователски подход, който тя стриктно спазва.

Обоснованост на целите и задачите – Предлаганият дисертационен труд не е историческо изследване. Изследователският въпрос, отправната точка на изследването е настоящето. Анализът на Екатерина Михайлова тръгва от актуалното състояние, от практиката на сега действащата конституция, но по неизбежност обхваща не само периода на „стария режим“ (на двете конституции, чрез които се установява и господства комунистическият режим в България), но и на Търновската конституция, която е непрекъснатата „отправна точка“ в политическия и конституционен дебат след 1990 година. Михайлова ясно формулира два взаимно допълващи се изследователски въпроса, конкретизира ги в изследователски цели и задачи. Ясно е, че в центъра на анализа ѝ е управленския процес, моделът на управление, и за да може успешно да постигне своите изследователски цели тя трябва да предложи работещи дефиниции както на „законодателен процес“, така и на „държавен глава“. Подобна задача е трудна, защото те трябва да са достатъчно общи, за да обхванат драматичните превъплъщения на българската държавност, радикално различните институции и политически реалности. Изследването на Екатерина Михайлова предлага прочит на модерната българска политическа история, който е смислен, иновативен, продуктивен и убедителен. Тя дава аргументирани и задълбочени отговори на изследователските въпроси, постига предварително дефинираните задачи.

Съответствие между избраната методология и поставените цели и задачи – Екатерина Михайлова е длъжна да използва интердисциплинарен подход, изследването ѝ трябва да стъпи върху методите на няколко науки, сред които основни са правото и сравнителната политология. Четири от петте глави на дисертацията представляват четири „казуса“, четири изследвания на отделен случай. Макар да има приемственост, доколкото това са периоди, маркирани от действието на четири български конституции, сравнителния анализ на ролята на държавния глава при толкова радикална промяна на политическия режим и конституционното устройство е истинско предизвикателство, т.е. изключително трудна изследователска задача. Благодарение на изходните дефиниции за законодателен процес и държавен глава Михайлова съумява да се избегне, както богатото на детайли описание на реалния политически процес, така и схематичното описание на нормативната рамка. Фокусът на анализа ѝ е върху промените в българската държавност, в политическия режим и конституционните устои на властта, което много сполучливо се оценява чрез ролята на държавния глава. Анализът е фокусиран не върху конституционните текстове, а върху конституционната практика. По много адекватен и продуктивен начин се търси паралел между формално различни актове – тронно слово на монарха, програмни документи на партийни конгреси и обръщенията на президента. Но всичко това е направено методологически коректно – казус по казус. А свързващите изводи са формулирани в заключителният за всяка глава параграф „Политическа и правна оценка“. Бих обобщила, че основната логика в изследването и аргументите на дисертационния труд е тази на

историческия институционализъм, защото Михайлова изследва не само писания текст, а и ефекта от неговото прилагане, последиците от направените и ненаправени конституционни и законодателни промени.

Оценка на дисертационния труд и неговите приноси – Формалните критерии налагат да започна с оценката, че предлаганият дисертационен труд доказва уменията на Екатерина Михайлова да провежда системно, многостранно и добре аргументирано изследване на сегашния български модела на управление чрез анализ на ключов негов елемент – ролята на държавния глава в законодателния процес. Приносът на труда е на първо място в точния и премислен подбор на индикатори, които гарантират продуктивен сравнителен анализ на качествено различни форми на управление и конституционна уредба. На второ място с приносен характер е и самия метод на изследване – анализ на отделни казуси, който се провежда по логиката на историческия институционализъм. Безспорно достоинството на дисертационния труд е актуалността и практическото значение на изследователските въпроси и предложените решения. Впечатляваща е теоретичната зрялост на изследването, както и реалистичността, практическата тежест на оценките и изводите.

Дисертационният труд естествено поражда и въпроси и очертава възможни алтернативни интерпретации. Когато се анализира ролята на президента като „балансьор“ е уместно да се коментира не само популярното в България разбиране, че това е вид политическо посредничество, но и общоприетата в европейската традиция интерпретация, че „баланс на властите“ означава противодействие, което в рамките на законодателния процес предполага ограничаване и противопоставяне на волята на мнозинството. Също така ще си позволя да отбележа, че правомощията на българския президент при предсрочно прекратяване на мандата на парламента са значителни, защото макар и да не може да разпусне парламента, на практика той разпуска правителството, тъй като има уникалната възможност по свое усмотрение да назначи кабинет, който да управлява до успешното формиране на правителство от новоизбрания парламент. Това е изключителна роля не само по отношение на изпълнителната власт, но и по отношение на иницирането на стратегически реформи маркиращи законодателството на бъдещото правителство. Примерът с кабинета Софийски, при който започва въвеждането на паричен съвет е показателен.

Публикации и участия в научни форуми – посочените три публикации (първата в две последователни издания – от 2004 и 2012 г.) показателни не само за дългогодишния изследователски интерес на Екатерина Михайлова по темата, но също така и за зрялостта и премислеността на предлагания за защита дисертационен труд. Нещо повече, те свидетелства, че тя е утвърден автор и изследовател в тази проблемна област.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Като имам предвид качество на изследователската работа по дисертационния труд, обобщената оценка на постигнатите резултати, безспорната оригиналност на основните изводи и научните приноси направени в представения труд напълно убедено предлагам на Научното жури да присъди на **Екатерина Иванова Михайлова** образователната и научна степен “ДОКТОР”.

София

27.04.2014

доц. д-р Румяна Коларова